

Een persoonlijke wereldgeschiedenis. 'Ik denk zoveel aan jullie' van Hedda Kalshoven-Brester.

1 januari 1995

Auteur: Dees Maas

Volume: 05

Nummer: ?

Pagina's: 21-25

Documenten

- [tsjip_jrg05_067.pdf](#)

dees maas een persoonlijke wereldgeschiedenis ik denk zoveel aan jullie van hedda kalshoven brester nuancering van de stereotypen onlangs raakte ik naar aanleiding van de auschwitz herdenkingen in een ver hitte discussie verwickeld met een goede vriendin van me het thema was het al dan niet herdenken en de gevolgen daarvan bij voorbaat stond eigenlijk al vast dat we niet tot overeenstemming zouden komen terwijl ik sprak over nationale verledens en de cultuurschok die de verschrikkingen van de tweede wereldoorlog hadden teweeggebracht was zij met haar gedachten bij de na ween van duitse bezetting waar ze regelmatig mee te maken krijgt haar partner is een duitse een week geleden mocht ik zelf nog mee maken hoe we op straat weinig respectvolle gebaren oogstten met het duitse nummerbord dat we voerden mijn vriendin zou zich zelf niet zijn als ze niet direct daarop de wagen liet keren en de jongens leeftijd 18 tot 25 jaar vroeg naar de reden van deze onsympathieke ontvangst misschien vanwege het duitse nummerbord hielp ze hen op weg misschien schokschouderde de meest spraakzame van het stel het was duidelijk dat ze min of meer uit gewoonte gehandeld hadden een duitse is de duitser en de duitser is fout moet hun wellicht onbewuste maar weinig verheffende rekensommetje zijn geweest waarschijnlijk hadden we allebei gelijk mijn vriendin baseerde haar mening ten aanzien van de herdenkingen op individuele ervaringen ze studeert psychologie ik ging uit van volken en maatschappijen ik studeer geschiedenis en die twee zienswijzen laten zich soms niet verenigen mijn vriendin partner weet wat het is als het algemene toegepast wordt op het bijzondere als anna uit de tweeling weet ze soms niet als individu te worden gezien maar als specimen van een soort in tsjip 4 3 4 besprak wam de moor dit werk van tessa de loo en wees op de bijdrage die het leverde aan de mogelijkheid de nederlandse duitse verhoudingen in een genuanceerde perspectief te zien de tweeling stelt het rekensommetje van hierboven indirect ter discussie in hetzelfde artikel sprak wam de moor al over ik denk zoveel aan jullie als de historische variant van

tessa de loo s fictie ik denk zoveel aan jullie bestaa t uit een collectie brieven die door hedda kalshoven brester bij elkaar zijn gezet en van commentaar voorzien onlangs bracht uitgeverij contact de pocketuitgave op de markt hedda is de oudste dochter van irmgard brester gebensleben die als dertienjarige oorlogskind in 1920 naar nederland kwam om aan te sterken negen jaar later trouwde ze met de jongste zoon van haar nederlandse pleeggezin het contact met haar familie in duitsland bestond uit logeerpartijen en briefwisselingen haar dochter hedda aan dat duitse element in ons gezin besteedde ik als kind geen aandacht het was zo vanzelfsprekend dat ik het niet als iets bijzonders zag mijn vader had ons zijn nationaliteit gegeven we waren een nederlandse gezin maar later wekt het wel haar interesse ze herinnert zich te genstrijdigheden uit haar eigen jeugd bijvoorbeeld hoe ze eberhard de broer van haar moeder om zijn hals vloog als hij op bezoek kwam en dan drukte 21 maart een persoonlijke wereldgeschiedenis ik mijn gezicht tegen hetzelfde grijsgroene uniform dat die rotmoffen droegen hoe moet haar moeder een geboren duitse in nederland dan die oorlogsjaren ervaren hebben iets van een antwoord krijgt hedda als ze via haar moeder op een briefwisseling stuit de inhoud ervan was in eerste instantie tussen moeder en dochter nauwelijks bespreekbaar pas later vulden gesprekken tussen hen de hiaten in hedda's kennis over liet duitse in de familie op in het besef dat de brieven een unieke documentatie waren reconstrueerde hedda uit meer dan tweeduizend brieven de geschiedenis van haar moeders familie wat in 1990 resulteerde in de uitgave van ik denk zoveel aan jullie ook dit boek levert een bijdrage aan de nuancering van het zwart-witte beeld van de tweede wereldoorlog dat op het netvlies van velen staat waarom het boek fascineert de eerste serie brieven stamt uit de periode 1914-1919 sinds 1915 woonde de familie gebensleben dus ook hedda's moeder irmgard die toen negen jaar was in braunschweig nabij magdeburg irmgards vader karl gebensleben was daar benoemd tot stadtbaurat en stadtrat of wethouder onderstaande prentbriefkaart ontving irmgard op 28 maart 1918 via de telepost van haar oom felix meier hij schreef haan hopelijk ben je weer helemaal gezond en doe je geen domme dingen meer laten we hopen dat er heel gauw vrede komt de eerste stap is gezet in feite zomaar een ansicht zomaar gepost naar een nichtje dat misschien kou u irwerdea dan gfebtd sc fon ceimleucfjten r i n m 22 maart een persoonlijke wereldgeschiedenis heeft gevat in een maartse bui de afbeelding is echter al minder willekeurig zet dit bijna aandoenlijke tafereeltje af tegen de verhalen die we kennen uit de loopgravenoorlog de beelden van lm westen niets nieuws de eerste stap verwijst naar de vrede van brest-litovsk die rusland op 3 maart 1918 met duitsland oostenrijk hongarije en turkije had gesloten een stap van wereldbelang zo laten deze regels zich inpassen in de wereldgeschiedenis waardoor ze opeens een fascinerende lading krijgen het algemene en het bijzondere vermengen zich de lezer slaat als het ware een brug tussen de persoonlijke ervaringen van de brievers en de algemene lijnen in onze geschiedenisboekjes hebben we niet allemaal op de middelbare school geleerd hoe er na de nederlaag in november 1918 verslagenheid heerste in duitsland hoe het duitse volk haar geloof in de politiek en later in de weimarrepubliek verloor hier staat het in een brief van een zus van irmgards moeder iedereen vertrouwt op de hoge

heren maar daar heeft alles het laten afweten de keizer in de eerste plaats de regering de rijksdag de hele politiek en de afkeer van het socialisme in braunschweig werd op 7 november al naar russisch voorbeeld een arbeiders en soldatenraad ingesteld op 10 november werd de socialistische republiek braunschweig uitgeroepen die tot de komst van de rijkstroepen op 17 april 1919 zou bestaan uit brieven van dezelfde zus alleen het bolsjewisme moet uitgebannen worden dat brengt alleen maar vernietiging en wij Duitsers zijn als natie zonder trots opgevoed alleen als onderdanen die zich braaf van bovenaf laten regeren de burgers zijn eraan gewend dat ze geregeerd worden terwijl de roden al twintig jaar naar de alleenheerschappij gestreefd hebben en die nu brutaal en gewetenloos veroveren als ik de abstracte schema's van de geschiedenis zo concreet als een terloopse klacht bijna verwoord zie wordt het lezen hoewel dat ongepast voelt toch spannend daarnaast treft je de vanzelfsprekendheid de vanzelfsprekendheid waarmee deze woorden aan het papier worden toevertrouwd en de vanzelfsprekendheid die ze daardoor aan de gebeurtenissen in Duitsland verlenen het lijkt me dat iedere lezer met een redelijke dosis voorkennis over de Duitse geschiedenis die twee aspecten door het hele boek heen ervaart de spanning die ontstaat door de vermenging van wereldgeschiedenis met het persoonlijke en de kracht van de alledaagsheid de opkomst van het nationaal socialisme uit de periode 1920-1929 lezen we vooral brieven van Irmgard naar haar ouders en vice versa als ze bij haar pleegouders Brester in Utrecht verblijft en brieven tussen Irmgard en haar pleegvader als ze in Duitsland is Jan Brester voorzorg zijn pleegkind van een zakcentje door de enorme inflatie in Duitsland was dat voor hem geen aanslag op zijn financiën uit zijn brieven leren we Jan Brester kennen als een nuchtere Nederlander aan Irmgard wat heerlijk voor je om al die generaals en admiraals te horen spreken maar denk eraan geen autoriteitsgeloof hoor je me zelf denken over zijn zoon Carel hij wordt commandant van een afdeling moderne machinegeweren ideaal om 23 maar een persoonlijke wereldgeschiedenis er in twee of drie minuten honderd jonge mannen mee dood te schieten daarnaast worden er nog veertig blind en twintig raken voor hun leven verlamd schitterend ze hebben de uitvinder een onderscheiding gegeven in plaats van hem op te hangen welk een typisch Hollands sarcasme en een soort pacifisme dat de werkelijkheid ontkent uit de brieven van Inngards moeder ontstaat het beeld van een keurig erudiet en muzikaal gezin piano en zang vormden een belangrijk deel van Inngards opvoeding haar moeder bezocht graag het theater gisteren zong en klonk en jubelde nog alles in me de meistersinger melodien blijven in mijn hoofd hangen het was zo prachtig daar in het theater wat zijn we dom dat we zo weinig van deze schoonheid genieten en in het dagelijkse leven de geestelijke rijkdom van ons Duitse volk vaak vergeten op 3 september 1929 worden de ouders Brester met een afkeer van uiterlijk vertoens van autoriteitsdenken en militarisme en de ouders gebensleben opgegroeid in een sterke zin voor traditie en nationaal gevoel en met bewondering voor alles wat militair was door het huwelijk van respectievelijk hun zoon August en hun dochter Irmgard met elkaar verbonden in 1930 en 1932 worden daar de eerste kleinkinderen Hedda en Marleen Augusts moeder sterft in 1933 zijn vader in 1934 natuurlijk ontstaat na haar vestiging in Utrecht een uitgebreide cor-

respondeen tie tussen irmgard en haar ouders deze vierde serie brieven uit de periode 1929 1937 is de belangrijkste van het boek hierin onstaat het indringende beeld van de snel toenemende geestelijke bedwelming die zich van een goed burgerlijk gezin meester maakte toen de grote bruine rattenvanger op het toneel verscheen zoals von der dunk het zo treffend weet uit te drukken in de inleiding en op de flaptekst wordt er naar mijn gevoel teveel nadruk gelegd op het inzicht dat ik denk zoveel aan jullie zo u schenken aan de innerlijke tweestrijd van irmgard als geboren duitse met een nederlandse gezin hoewel deze verscheurdheid in geen enkele brief wordt geexpliciteerd voelt een lezer die zelfs op oerhollandse klompen aan we kennen ook de tweestrijd van kinderen van nsb ers he t staa t beschreven ook de moeilijkheden met de duitse bezetter het verbergen van joden het sneuvelen van geliefden en de blijvende schaarste kennen we uit andere documenten veeleer doet dit werk inzien hoe het heeft kunnen gebeuren hoe het nationaal socialisme voeten in aarde kreeg hoe gewone burgers zich schaarden achter een regime dat zo veel onschuldigen de dood in zou sturen hoe alledaags deze ontwikkeling toentertijd eigenlijk was daarin ligt zonder de persoonlijke strijd van irmgard te bagatelliseren zonder meer de waarde van deze documenten op 18 10 1931 schrijft inngards moeder naar aanleiding van een sa parade die hitler in braunschweig afnam jullie kunnen je niet voorstellen hoe ons rus tige oude braunschweig eruitzag dat moet je echt met eigen ogen gezien hebben om er iets van te begrijpen en dan nog zit je later na te denken en vraag je je af heb je het gedroomd of was het werkelijkheid watje gezien hebt ja het was werkelijkheid en wel zo n verheffende werkelijkheid datje weer eens als trotse en vrije duitse kon ademen duitland ontwaakt werkelijk zo n geestdrift had je vroege r nauwelijks als de keizer naar braunschweig kwam 24 maart een persoonlijke wereldgeschiedenis hebben jullie wel gelezen hoe hitler in oost pruisen vereerd wordt en als redder ingehaald die mensen weten wat onderdrukking en vereldung is vorige week was ik op de schossplatz bij een nationaal socialistische betoging er komt een heel stil plechtig gevoel over je als je ziet hoeveel goeds die beweging in de mensen oproept die offervaardigheid die brandende vaderlands liefde en dat idealisme en daarbij zo n strenge tucht en discipline 20 7 1932 mijn gedachten gaan alleen maar uit naar de komende redevoering van onze hitler eerst was de uitzending voor drie uur aangekondigd toen verschoven naar vijf uur nu moet ik even goed oppassen dat ik haar niet mis immo weet je dat ik vandaag bijna niet zonder tranen in mijn ogen aan de man kan denken is het echt mogelijk dat in een mens zo n kracht schuilt en denk eens immo een eenvoudige man uit het volk een man die in de wereldoorlog in een loopgraaf lag immo toen het buitenland ons in de laatste jaren zo goedgezind was omdat we zwak waren heb ik me vaak geschaamd dat ik een duitse was en me geschaamd dat het duitse volk zo zwak kon zijn nu ben ik er weer trots op een duitse te zijn mateloos trots zelfs 17 5 1933 nee de geestdrift die hitler teweegbracht was ook geen enthousiasme voor een politiek leider hitler was een verlosser een heiland die de nood zou ledigen en ja afgezet tegen de nood de inflatie de politieke onrust in duitland die in de briefwisseling ook zo duidelijk naar voren komen was het nationaal socialisme een logische manier om in de opbouw van je land te geloven heel overtuigend zien we

de propaganda machine draaien waarmee hitler als vanzelfsprekend de mensen-
massa voor zich wint het was bijna een opluchting om over deze alledaagse kant
van het derde rijk te lezen zonder nadruk op de werking van demagogie en de ver-
schrikkingen van de holocaust want hoewel je als lezer toch de verbinding legt zo
heeft het ook bestaan in de didactiek ik denk zoveel aan jullie i s gee n boe k voo r
structuuranalyses voo r ee n thema les over ego documenten of voor welke tekst-
gerichte oefeningen dan ook ten eerste i s het geen fictie en te n tweede is het een
boek waar je terecht stil van wordt ik kan me hooguit voorstellen da t men in klas
of leeskring de leeservaringen deelt en dat de klas die de tweede wereldoorlog
hooguit kent uit schindler s list enige begeleiding bij de lezing behoeft je kunt het
werk niet los zien van haar context want juist voor de beeldvorming rond die con-
text is het van onschatbare waarde een discussie over het belang van het boek dat
zou nog gaan over de nuancering van de stereotypen het vanzelfsprekende nation-
aal socialisme e n het persoonlijke gezicht van de wereldgeschiedenis hedda kal-
shoven breste r ik denk zoveel aan jullie amsterdam 1991 uitg contact isbn
9025469221 geb f 69 isbn 9024569140 pbk f49 2e druk isb n 9025455867 pbk f49
pandorapocket f 19 90 25